

Eşitsizlikler zemini

HES yıkıcılığının, termik şiddetinin, nükleer ısrarının yanısıra 3. Köprü'süyle, Marmaray'ıyla neoliberal kalkınmacılık gemi aزیya almışken, ekolojist siyaset, hayatımızın tam orta yerinde duruyor. Bir yandan da kırdan, kentte mülksüzleşme ve elbette direniş devam ediyor (iyi bir harita için bkz. direncevre.org). Peki bu direnişler nasıl ortaklaşacak, olgunlaşacak? Yaşayan Marksizm dergisinin Şubat 2013 sayısındaki "Sınıfsal Açından Ekoloji Mücadelesi, Demokrasinin Çıkamazları ve Komünizm" başlıklı makalesinden hareketle Ankara Üniversitesi SBF Kent ve Çevre Kürsüsü'nden Prof. Dr. Aykut Çoban'la bu sorunun cevabını aradık...

2000'lerle birlikte sosyalist solun bir kısmı hak temelli mücadelelere odaklandı, kırsaldan yeşerecek mücadelenin hak temelli olduğu vurgusu ön plana çıktı. Fakat anti-kapitalizm vurgulu bakışın yaptığı gibi suyu, havayı ve toprağı sadece maddî geçim aracı olarak değerlendirmek siyaseten eksik kalıyor. Yaşadığı yerden kovulan insan sadece üretimden kopmuyor, duygusal, kültürel bağlar da var. Bu bağlamda ekoloji, kadın, emek mücadelesinin çok fazla ortak keseni yok mu, ne dersiniz?

Aykut Çoban: Sınıfsal çıkarı dar bir işçi sınıfı tanımlarından kurmak doğru olmaz. Sınıf mücadelesini, sınıfın ekonomik koşullarının iyileşmesinden daha geniş bir eksende kurmak gerekir. Durum, geçim araçlarının zarar görmesinin ötesinde. Türkiye'deki ekolojik mücadelenin erken evrelerinden Bergama hareketinde, kesilen ağaçları kendi yaşamıyla özdeşleştiren, intihar etmeyi düşündüğünü söyleyen kadınlar vardı. Varoluşunu ekolojik değerlerle özdeş tutan bir mücadeleden bahsediyoruz. Sadece "dreden gelen su azaldı, bunun kavgasını veriyorlar" denemez. O suyla tarihsel, kültürel olarak kurduğu ilişki, o doğa parçasıyla bütünsellik içinde varoluşu, o ağacın gölgesinde oturmak... Bunların da yaşamsal önemi var. Yalnız geçim araçlarına değil, yaşam araçlarına yönelen bir tehdide karşı direniş söz konusu. Direnişin, bütün bunlarla beraber, bir sınıfsal temeli mevcut... Bu nedenle sınıfı ne dar çıkarlar doğrultusunda tanımlamak ne de sadece bir hak mücadelesine oturtmak doğru. Peki ortaklaşmayı nerede göreceğiz? Ortaklaşmanın zemini eşitsizlikler. Toplumsal eşitsizliklerle ekolojik eşitsizliklerin etkileşimi çerçevesinde ortaklaşmak mümkün. Toplumsal eşitsizlikler gibi, kapitalizmde doğayla ilişkilerimiz de eşitsiz. Bir eşitsizlik silsilesiyle karşı karşıyayız. Toplumsal ve ekolojik eşitsizlikleri sadece maddî zeminde kurgulamadığımızı göstermek için bu eşitsizliklerin nasıl ortaya çıktığından da bahsetmeliyiz. Burada üç önemli nokta var. İlki, ekolojik eşitsizlikleri kimin yarattığı. Herkesin bunda payı olabilir, ama ağırlıklı pay kimin? Bu bizi hâkim sınıflara götürecektir. İkincisi, ekolojik eşitsizliklerden en çok etkilenenler,

ezilenler, yoksullar, çünkü ekolojik eşitsizlikleri dengeleyecek fırsatlara sahip değiller. HES'in boşalttığı dere suyunun yerine koyacak alternatifleri yok. Yahut Gezi Parkı ortadan kalktığında Taksim'de halkın nefes alabileceği bir imkân yok. Kent ve kırdan benzer bir sorunla karşı karşıyayız... Üçüncüsü, sözde çözümlerin eşitsizliği yeniden üretiyor oluşu. "Sürdürülebilir kalkınma, yeşil ekonomi,

Gerze'de termik santrali yaptırmamak büyük bir kazanımdır, ama o deneyimi aktarmak lâzım. Bu da ekolojik mücadeleyi, kadın, LGBT, Kürt mücadelelerini, bu mücadeleler arasındaki ortaklaşma hattını sınıf perpektifinden teyellemeden geç.

yeşil kapitalizm" gibi tüketicinin kendine çekidüzen vermesine dayalı öneriler, eşitsizliğin yükünü yine ezilenlere dağıtıyor.

"Demokratik toplumsal müzakere" yöntemini öneren yeşil ekonomi, bu eşitsizliği perçinlemeyi nasıl başarıyor? Ekolojik ihtilafı ilgili bütün paydaşlar, sermayedar, işçi, köylü masaya gelince bir ekolojik rasyonaliteye varılacağı, müzakereye katılanların toplumsal bagajlarını kapıda bırakmaları varsayılıyor. Liberal demokrasinin bu müzakere masası, sahte. Ekonomik demokrasinin olmadığı bir yerde siyasal demokrasinin olabileceği yanılıdır. Nükleerin Mer-

sin'de, Sinop'ta müzakere edildiğini duyduk mu? Yapılsın mı, yapılmayın mı diye bir tartışma oldu mu? Bunlar müzakereye açılmaz. Neden? Çünkü hangi konunun müzakere edileceğine karar verenler muktedirler. Öte yandan, müzakere edilemeyecek bazı konular olabilir, bunlar eşitsizliğin üzerine yıkıldığı kesimlerden geliyor olabilir. "Kıdem tazminatını masaya koyalım" dediklerinde sendikal örgütlerin "yaşamayız" demesini bekleriz. Bergama'da köylüler albenisi yüksek bir madeni müzakere eder mi? Ezilenlerin bu konuları müzakereye açması, kendi varoluşlarını reddetmeleri anlamına gelir. Gerçek eşitsizliklerin üzerini siyasal olarak örtbileceğini öne süren bir kavram demokrasi. Günümüz kapitalist toplumlarında demokrasi böyle bir sihir vaat ediyor, ama bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmayan, aksine, perçinleyen bir rejim aslında. Demokrasiyi ne kadar gelişkin kılsanız kılın, toplumsal ve ekolojik eşitsizlikleri ortadan kaldırmadan yol almanız mümkün değil. O zaman nasıl bir toplumsal düzen istiyoruz? Mevcut eşitsizlikleri demokratik birtakım kılıflarla örttüğümüz bir toplum mu, yoksa ekolojik ve toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırdığımız, kararların ortak alındığı, üretimin ortak yapıldığı, insanın kendisine ve doğaya yabancılaşmasının ortadan kalktığı bir toplum mu? Bu, örneğin Badiou'da bir dizi direniş nüvesinden, onların ittifaklarından geçiyor. Badiou'ya göre komünizm kavramı ufuk açıcı, ama ufukta kalıyor. Bir toplumsal hareket, yeni bir düzen değil, bir ufuk, bir ütopya komünizm fikri. Mesela John Hol- loway'de de sisteme açılan çatlaklar devrimci bir durum yaratıyor. Oysa, 170 yıllık tarihine baktığımızda, komünizm varolan düzeni yıkıp yeni bir sistemi kurmanın zemini, mevcut düzeni ortadan kaldırıp yerine başka bir toplumsal düzeni kurgulayan bir harekettir. Demokrasiye herkes farklı anlamlar yükler, ama komünizme neden bahsettiğimizi biliyoruz: Kararların üreticiler tarafından alındığı, sınıfsız, insanın doğaya, topluma ve kendisine yabancılaşmadığı, toplumsal ve ekolojik eşitsizliklerin ortadan kalktığı ve rasyonel zeminde ekolojik ilişkilerin kurulduğu bir toplum düzeni. Yerel sorunlar tartışılırken "Gerzeliere sorun, onlar karar versinler" denebiliyor. Oysa "hayır, kararlar sadece Gerze halkının değil, benim de ortak olduğum bir dünyaya aittir" demek mümkün. Böyle olmadıkça, hareketler sönümleniyor ve küçük adacıklara dönüşüyor... Yerelde verilmiş başarılı ve parçalı hareketler, gelecek kuşaklar için örnek olacak deneyim ve karakterleriyle hiçbir şekilde inkâr edilemez ve küçümsenemez. Evet, Bergama hareketi bugün sönümlendi, ama ondan çok şey öğrendik. Occupy Wall Street sönümlendi, ama bir tortu bıraktı. Tek tek verilen mücadeleler önemli kazanımlarıyla ufukumuzu açıyor, lâkin böyle kaldıkları zaman sönümlenip gidiyorlar. Gerze'de termik santrali yaptırmamak

büyük ve önemli bir kazanımdır, ama o deneyimi aktarmak lâzım. Bu tam da ekolojik mücadeleyi, kadın, LGBT, Kürt mücadelelerini, bu mücadeleler arasındaki ortaklaşma hattını sınıf perpektifinden teyellemeden geçer. Sınıf mücadelesi sadece sınıfı kurtaracak bir mücadele değil, insanlığı kurtaracak bir mücadeledir. Yerel alana, ulusal alana hapsedilemez, özünde enternasyonalizm vardır. Yerel mücadeleler de enternasyonalizme sınıf mücadelesi üzerinden açılacak. Yeni bir toplum düzeninden söz ediyorsak, "altın madeni mücadelesini kazandık" deyip defteri kapatmamak gerekir. Bergama, Artvin, Madran Dağı'ndaki mücadeleler, kurulacak yeni toplum düzeninin istasyonları. Orada mücadeleyi kaybetse de, kaybetmesen de, bir siyasi mücadelenin parçası haline geliyorsun artık.

Öte yandan, kent hareketlerine kırsaldaki mücadelelerin ilham verdiğini söylemek de mümkün: Yani Gezi sadece bir "başlangıç" değil, aynı zamanda başka bir şeylerin sonucu..

Gezi çok önemli bir siyasi mücadele, isyan hareketi, ama Gezi'yi sınıf ötesi bir hareket, yaşam tarzına müdahaleye karşı çıkma hareketi, gençlik hareketi olarak sunma çabaları da var. Ben Gezi'yi bir sınıfsal isyan olarak gören Korkut Boratav'ın tahlillerine katılıyorum. Ekolojik mücadele kendini sınıf örgütlenmesine açmalı diyoruz ama, sınıf mücadelesi de kendini şu mücadelelere açmalı. Bir aydan fazla süren bir isyanda, tınak içinde "Gezi ruhu" sınıfsal örgütlenme içinde kendine yer bulamıyorsa, sınıf örgütlerinin de, sosyalist partilerin de dönüp kendilerine bakmaları lâzım. Bu tip toplumsal mücadelelerin yitip gitmesi için bir siyasi özneye ihtiyaç var. Bu siyasi öznenin kurulup bu toplumsal mücadelelerle kendini örmesi ve onlara

bir süreklilik kazandırması gerekiyor. **HDP Türkiye'nin batısında ortaya çıkan tepkiye bir yanıt olabilir mi?** Tersini düşünmek için bir neden yok. Türkiye'de bir Kürt mücadelesi varken sosyalist hareketin bunun dışında durması düşünülemez. Tek mesele, kaynaştırıcının sınıf siyaseti olması. Burada Gramsciyen hegemoniden yardım alabiliriz. Burjuvazinin hegemonyasına karşı hegemonya kuracak olan da işçi sınıfıdır, ama diğer mücadeleleri dışarda bırakmadan, kendi potasında eriterek karşı-hegemonya kuracak. HDP'yi sınavacak olan, diğer mücadeleleri de sınıf mücadelesi potasına ekleyip ekleyemeyeceği. Yerel toplumsal mücadeleleri anti-kapitalist mücadelenin de ötesinde, yeni bir şeyin kurulması şeklinde örgütlemek bu partinin görevi. Bunu da mükemmel programlarla, delege sistemiyle yapmak mümkün değil. Halkın içinde örgütlenme yapmak gerekiyor, partinin fabrikada, sendikada, ekolojik mücadelelerde kendisini var etmesi gerekiyor. **Ekosozyalizm dünya çapında tartışılan bir hareket. Siz ekosozyalizmi düzen içi bir demokrasi mücadelesi olarak mı okuyorsunuz, yoksa komünist eğilimleri olan bir programatik mi?** Ekosozyalizm, iki manifesto çerçevesinde (J. Kovel ve M. Löwy'nin 2001 tarihli manifestosu ve 2009 Belem deklarasyonu) şekilleniyor. Ekosozyalist mücadele, ekosozyalist toplumu beklemeden de yapılabileceklerin sıralandığı bir mücadele perspektifi, fakat sınıfsal zemin yeterince açık ifade edilmiyor. Peki biz niye sınıf üzerinde ısrar ediyoruz? Çünkü Batı'da da, Türkiye'de de sınıftan bir kaçış yaşanıyor. Sınıfın maddi olarak eridiğine dair bir teorik bombardıman var. Halbuki sınıf hem bir mücadele perspektifi hem teorik bir kavram hem de siyasi özne olarak önemini koruyor.

Zaten karşıımızdaki iktidar bir sınıf sa-vaşı yürütmüyor mu? Bunu çeşitli per-delerle, idelolojik kılıflarla yapıyor... Günümüz neoliberalizmi bir algılar dünyasına dönüştü. Otoriter rejimi "ileri demokrasi" olarak değerlendiriyoruz.

Bir Kürt mücadelesi varken sosyalist hareketin bunun dışında durması düşünülemez. Tek mesele, kaynaştırıcının sınıf siyaseti olması. HDP'yi sınavacak olan, diğer mücadeleleri de sınıf mücadelesi potasına ekleyip ekleyemeyeceği.

Yol medeniyet olarak geliyor, başbakan "çevrecinin daniskasıym" diyor. ODTÜ'den geçen devasa yolun medeniyet olarak görüldüğü fikrini hafsalam almıyor. Geceyarısı binlerce ağacın kesilmesi şeklinde bir medeniyeti insanlar kabul ediyorsa, işin içinden nasıl çıkılır, bilemiyorum. Neoliberalizm çağında, eğer sermaye birikimine engelse, bireysel özgürlükler ihlâl edilebilir. Bu yok etme anlayışı, ekolojik varlıkları kapsayacak şekilde genişliyor. Bakanlar Kurulu'nun son dönemde aldığı kararlara bakarsak hep acele kamulaştırmalar görürüz. Piyasanın önünde mülkiyet hakkının bile garantisi yok. İktidar, zayıf gördüklerini mülksüzleştirerek onları sermaye birikiminin parçaları haline getiriyor. "Yol medeniyettir" bombardımanına karşı başka bir mücadelenin mümkün olduğunu, bunun özel mülkiyet üzerinden yürütülmemesi gerektiğini anlatmak lâzım.

SÖYLEŞİ: FEVZİ ÖZLÜER - ETHEMCAN TURHAN

Kamusal alanın kullanımı ve kent hayatına dair teklif ve çağrışımlarıyla Gezi Bostanı, direniş günlerinin başlıca sembollerinden biri olmakla kalmadı, Yedikule'den Kuzguncuk'a, İstanbul'un tarihi bostanlarının korunması için yürütülen mücadeleleri de görünür kıldı

FOTOĞRAF: GÜLŞİN KETENÇİ / NAR PHOTOS